

Motion till riksdagen 2024/25:1683

av **Johanna Haraldsson m.fl. (S)**

Trygg välfärd utan privat vinstintresse

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stoppa vinster i välfärden och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa etableringsstopp för nya friskolor och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ta tillbaka kontrollen över samhällsviktig verksamhet och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om apoteksmarknaden och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Den svenska välfärdsmodellen bygger på en solidariskt finansierad välfärd, där resurser fördelas efter behov och alla medborgare ges lika möjligheter till högkvalitativa tjänster, detta har varit en grundbult i den svenska modellen och gjort oss till ett föregångsland. Men detta har under de senaste decennierna utsatts för hårt tryck genom omfattande avregleringar och privatiseringar.

Sedan 1990-talet har privata aktörer fått en allt större roll inom sektorer som skola, vård, apotek och tjänster som bilprovningen. Detta har lett till att vinstdrivande företag, med fokus på att maximera avkastningen, nu har en betydande närvaro inom det som tidigare var offentliga och gemensamt finansierade tjänster – samhällsservice med

utgångspunkt i att göra det så bra, tryggt och säkert som möjligt för alla som lever i vårt land. Resultatet av denna marknadshysteri har blivit en utarmning av kvalitén på de tjänster som medborgarna får tillgång till, samt en minskad demokratisk kontroll över dessa verksamheter. Vi kan se exempel på en rad olika områden.

Avregleringen av apoteksmarknaden 2009, där det statliga monopolet avvecklades, har lett till en fragmentering av ansvar och brister i läkemedelsförsörjningen. Denna utveckling har inte bara skapat problem i kristid, såsom under pandemiåren utan även i vardagen, där tillgången till läkemedel har blivit mer osäker och ojämlig. Konsekvensen för samhällsmedborgaren är att den som blir sjuk inte kan lita på att medicinen finns på närmsta apotek, eller att personalen där kan berätta vilket apotek den finns på. Digitaliseringen av vården har gett upphov till nya vårdalternativ som privata digitala vårdgivare. Även om digital vård kan bidra till ökad tillgänglighet, har den aggressiva marknadsföringen och fokuset på vinstmaximering resulterat i att resurser ofta fördelas ineffektivt. Friska patienter med lindriga åkommor ges företräde framför äldre och multisjuka, vilket strider mot principen att vården ska ges efter behov. Det har också bidragit till att de privata aktörerna riktar in sig på vård som är av enklare slag, men regionerna får ta de mest komplicerade fallen.

Avregleringen av bilprovningen, som tidigare var en statligt kontrollerad verksamhet, är ytterligare ett exempel på hur privatiseringar kan leda till sämre service och högre kostnader för medborgarna. Även här har fokus på vinst resulterat i att kvalitet och tillgänglighet har försämrats. Allt detta i en verksamhet som går ut på att vi ska ha så säkra fordon som möjligt på våra vägar.

Privatiseringarna inom välfärden har också haft segregande effekter, särskilt inom skolan. I kommuner med en hög andel fristående skolor har det konstaterats att skolsegregationen har ökat eftersom de framförallt rekryterar högpresterande elever från studievana hem, medan de som har det sämre ställt socioekonomiskt går i kommunala skolor. Samtidigt gör de största skolkoncernerna miljardvinster på att ha lägre lärartäthet och en högre grad obehöriga lärare. Dessutom har privatiseringen av välfärden lett till att idéburna aktörer och små aktörer slås ut av stora vinstdrivande koncerner, vilket minskar mångfalden och valfriheten som ursprungligen var ett av målen med avregleringarna. Detta syns med tydlighet inom skolans område. Regeringen hävdar att de kommer ta krafttag mot ett ohållbart friskolesystem, men det kommer få konkreta förslag som på riktigt sätter barnens utbildning framför aktieägarnas intresse.

För att återställa kvaliteten, rättvisan och demokratin inom välfärden är det nödvändigt att stoppa vinstuttagen i dessa sektorer och ta tillbaka den demokratiska kontrollen över dessa centrala samhällsfunktioner. Insynen kring hur våra gemensamma skattepengar används behöver öka för att vi ska kunna garantera att de används för att säkerställa en hög standard på skola, vård, apotek och andra samhällstjänster istället för att generera vinster för privata aktörer. Vinstdrivande företag har sin plats på marknaden, men inte inom den grundläggande välfärden som är avsedd att garantera alla medborgare lika tillgång till skola, vård och omsorg. Genom att ta kontrollen över dessa samhällsviktiga uppgifter sätter vi landets invånare främst.

Johanna Haraldsson (S)

Carina Ödebrink (S)

Azra Muranovic (S)